

Дем'янишин В. Розвиток механізму використання бюджетних коштів в умовах ринкових трансформацій / Василь Дем'янишин // Проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період: матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, 13 квітня 2006 р. / Міністерство освіти і науки України, Тернопільський державний економічний університет. – Тернопіль: ТДЕУ, 2006. – С. 8-10.

Василь Дем'янишин,
кандидат економічних наук, доцент

РОЗВИТОК МЕХАНІЗМУ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ В УМОВАХ РИНКОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Механізм використання бюджетних коштів та механізм мобілізації коштів до бюджетів є складовими єдиного бюджетного механізму держави. Особливістю механізму використання коштів бюджетів є його спрямованість на забезпечення цільового, раціонального, ефективного та економного витрачання бюджетних ресурсів держави, а його специфіка полягає у тому, що за допомогою бюджету визначається кінцевий результат перерозподілу централізованих фінансових ресурсів держави між окремими територіями, галузями, суб'єктами господарювання та категоріями населення. В умовах ринкових трансформацій, враховуючи обмеженість фінансових ресурсів та зміни підходів до визначення повноважень держави, проблеми ефективного використання бюджетних коштів набувають особливої актуальності, оскільки від їхнього успішного вирішення залежить якість виконання державою своїх функцій та рівень соціально-економічного розвитку суспільства.

Питання, пов'язані із окремими аспектами використання бюджетних ресурсів держави, розглядаються у наукових працях таких вітчизняних вчених, як О. Василик, О. Кириленко, В. Федосов, І. Чугунов, С. Юрій та інших, а також на сторінках наукових журналів, у спеціальній літературі. Однак більшість розробок носять чисто прагматичний характер, не ув'язуються з фінансовою теорією, мають переважно не стратегічний, а тактичний характер.

Метою дослідження є оцінка теоретичних і практичних підходів до механізму використання бюджетних коштів та визначення напрямів розвитку цього механізму в умовах ринкових трансформацій.

За економічним змістом механізм використання бюджетних коштів, як складова бюджетного механізму держави – це сукупність методів, форм, важелів, інструментів, стимулів і санкцій, які забезпечують використання бюджетного фонду держави. Цей механізм обслуговує ту частину перерозподільчих відносин, яка охоплює тільки використання коштів централізованого грошового фонду держави.

На практиці даний механізм є достатньо складною структурою, яка забезпечує чітку послідовність і методи дій відповідних державних органів у процесі використання бюджетних коштів.

У сучасній економічній літературі механізм використання бюджетних коштів часто називають бюджетним фінансуванням, що ми вважаємо методологічно неправильним, оскільки бюджетне фінансування є тільки однією із форм цього механізму.

До складу механізму використання бюджетних коштів ми відносимо, як зазначено у визначенні, методи, форми, важелі, інструменти, стимули, санкції. за допомогою котрих організуються і регулюються відносини, пов'язані з розподілом та використанням бюджетного фонду держави. Під методами цього механізму ми розуміємо нормативно-правове забезпечення, оперативне управління бюджетними коштами та бюджетний контроль; під формами - бюджетного фінансування, бюджетне кредитування, та бюджетне резервування; під важелями – видатки, витрати, бюджетні інвестиції; дотації, субсидії, субвенції, бюджетні кредити, бюджетні резерви; під інструментами – бюджетні норми і нормативи, бюджетні ліміти тощо; під санкціями – штрафи, пеня, неустойка, зменшення фінансування, призупинення фінансування, вилучення коштів до бюджетів тощо.

Процес використання бюджетних коштів при виконанні бюджетів здійснюється за чітко виписаними у Бюджетному кодексі України послідовними стадіями [1,47].

Найважливішою формою механізму використання коштів бюджетів ми вважаємо бюджетне фінансування. В економічній літературі в абсолютній більшості випадків у різних інтерпретаціях дається практично одне за змістом визначення бюджетного фінансування як надання грошових коштів юридичним і фізичним особам на проведення заходів, передбачених бюджетом. Однак стосовно форм бюджетного фінансування (в окремих випадках їх називають видами) спільної думки немає. Різні автори серед цих форм бачать кошторисне фінансування, бюджетне інвестування або проєктне фінансування, бюджетне дотування, бюджетні трансферти, бюджетне кредитування, бюджетне резервування тощо. На нашу думку, крім перших трьох, усі інші форми, звичайно, мають безпосереднє відношення до використання бюджетних коштів. Однак із бюджетним фінансуванням вони характеризуються тільки зовнішніми спільними рисами, а по суті як за принципами, так й за організаційними засадами суттєво відрізняються від нього і виступають самостійними формами механізму використання бюджетних коштів.

Бюджетне фінансування, включаючи його складові (кошторисне фінансування, бюджетне інвестування та бюджетне дотування) базується на наукових принципах, причому в економічній літературі теж відсутній єдиний підхід до формулювання таких принципів. Враховуючи зміст бюджетного фінансування, його внутрішні якісні характеристики до принципів цього фінансування ми відносимо: безповоротність; безоплатність; безстроковість; плановість; цільове спрямування; фінансування не під план, а в міру виконання планів по виробничих показниках; ефективне використання коштів; фінансування у міру поступлення доходів; оптимальне поєднання усіх джерел фінансування; дотримання режиму економії; повнота; справедливість і неупередженість; публічність та прозорість; контрольованість.

Найпоширенішою формою бюджетного фінансування є кошторисне, за допомогою якого утримуються всі бюджетні установи та організації. Ця форма удосконалюється і розвивається постійно збережеться й у перспективі.

Бюджетне інвестування або проєктне фінансування пов'язане з виділенням бюджетних коштів на інвестиційну та інноваційну діяльність. У процесі ринкових перетворень ця форма на нашу думку, повинна використовуватися у першу чергу для структурної перебудови економіки і створення потужної матеріально-технічної бази для соціально-культурної сфери.

Бюджетне дотування використовується у вигляді дотацій, субвенцій та субсидій. Державне дотування неприбуткових видів діяльності є одним з важливих факторів захисту державних (суспільних) інтересів в умовах ринку. На нашу думку, обсяг дотацій доцільно довести до оптимальної величини, не стимулюючи при цьому безгосподарність і марнотратство. На відміну від дотацій, субвенції використовуються для фінансування певних цільових проєктів, програм і заходів, які мають загальнодержавне, регіональне чи місцеве значення. Роль субвенцій у бюджетному фінансуванні у перспективі залишатиметься, на нашу думку, стабільною. Стосовно субсидій ми вважаємо доцільним проводити державну політику, спрямовану на їхнє поступове скорочення за рахунок розробки заходів, що сприятимуть пошуку інших джерел фінансування окремих потреб відповідних суб'єктів, котрим ці субсидії виділялися.

Поряд з бюджетним фінансуванням важливою ринковою формою механізму використання бюджетних коштів вважаємо бюджетне кредитування, яке базується на принципах платності, поворотності і строковості. Бюджетне кредитування може частково замінити як державне дотування, так й бюджетне інвестування і дати поштовх для швидкого економічного зростання як країни у цілому, так й регіонів, окремих адміністративно-територіальних одиниць.

Суттєвою формою механізму використання бюджетних ресурсів держави є бюджетне резервування, яке застосовується з метою покриття непередбачених витатків. Роль бюджетного резервування в умовах ринкових перетворень буде важливою, оскільки маючи необхідний обсяг резервів держава страхує себе від суттєвих негативних наслідків непередбачених подій.

Касове обслуговування процесу використання бюджетних коштів здійснюють органи Державного казначейства України за принципом єдиного казначейського рахунку. Діяльність цих органів удосконалюватиметься разом з удосконаленням бюджетних відносин в умовах ринкових перетворень.

Література:

1. Бюджетний кодекс України. – Вінниця. Книга – Вега, 2004. – С. 108.